

[Definice] [1981]

Poznámky k diskusi – č. 1 (7. 10. 1981)

1. Původně nebyla řeč o Aristotelovi; proto nelze diskusi omezovat na Aristotela, i když ovšem je třeba některé jeho myšlenky vyjasnit.
2. Předmětem sporu bylo nikoli definovat definici, nýbrž blíže určit, co děláme, když něco definujeme. Otázka, je-li definování práce s pojmy a na pojmech, byla upřesněna v tom smyslu, zda je to práce jenom s pojmy anebo ještě s něčím jiným.
3. Zároveň se otevřela otázka, zda lze definování identifikovat se zíráním (THEORIA) ve smyslu Aristotelově.
4. Aristoteles považuje za legitimní mluvit o filosofii jako o poznání pravdy (EPISTÉMÉ TĚS ALÉTHEIAS); a v té souvislosti říká: cílem teoretického (poznání) je pravda, (cílem) praktického (poznání) čin (ERGON = jednání, námaha, výkon). (Met. a, 993b – II., I.5). Z toho lze nahlédnout, že tam, kde jde o „pravdu“ ve smyslu nezakrytosti, jde z naší strany o zírání, nahlížení toho, co je odkryto. To však není praxe, protože tu není cílem žádný čin: THEÓRIA není naším výkonem ani jednáním, nýbrž pouze jakoby viděním otevřenýma očima.
5. Definování však po mém soudu nelze ztotožňovat se žádným nazíráním nezakrytého, protože to je aktivita, výkon, někdy i námaha. Co je cílem výkonu, nazývaného „definování“?
6. Aristoteles praví (v Druhých analytikách, čes. 1962, str. 83 – II.7, 92b), že definicí nelze poznat, co věc je. Ergo definice není žádné nahlédnutí nezakrytého, není žádnou THEÓRIA.
7. Jinde (dtto, str. 85 – II.10, 93b) čteme, že definice je řeč (logos), která udává, co to je. „Udává, co to je“ nesmíme však chápat v tom smyslu, že ukazuje věc, nýbrž „je zřejmé, že definice bude řečí, která udává, co znamená jméno, nebo jiný výraz jmenný“. Jako příklad uvádí Aristoteles: „například co znamená trojúhelník“.
8. Bez přihlédnutí ke kontextu by příklad mohl svést: mohli bychom se domnívat, že definice trojúhelníka udává, co to je trojúhelník, v tom smyslu, že tu je definován trojúhelník jako ideální rovinný obrazec. Rovinný obrazec však nelze jako takový definovat, nýbrž pouze mínit. Mínit něco lze pouze pojmem nebo rozlehlejší pojmovou strukturou. Definovat lze pouze slovo (jméno) „trojúhelník“. Toto slovo není pouhým označením rovinného obrazce, nýbrž je definicí spjata s pojmem trojúhelníka, jímž teprve můžeme mínit trojúhelník jako obrazec v rovině.
9. Proto říká Aristoteles, že definice je řečí, která udává, co znamená jméno, přestože ono přísné rozlišování mezi slovem, pojmem a věcí, jaké je vlastní nám, ještě není zcela důsledné. Definice pracuje s nějakým slovem tak, že určuje jeho význam, tj. určuje pojem, který je třeba (napříště) s oním slovem spojit.

10. Zbývá ještě říci, kde se bere tento pojem, který je definicí spojován s nějakým slovem. Tu opouštím půdu Aristotelova myšlení a navazuji na svého učitele J. B. Kozáka, který nám v přednáškách z logiky vtlačil do hlavy, že primární je soud a pojmy že jsou konstituovány nasouzením. Vskutku definice je neschopna konstituovat pojem, je schopna pouze pracovat s pojmem, který už byl konstituován.

11. Výsledek: definice je práce s pojmy. Q. E. D.